

Definice mučení a krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení a hlavní povinnosti k jejich prevenci

This work is licensed
under a

**ARTIP: Awareness Raising and Training Measures
for the Istanbul Protocol in Europe**

www.istanbulprotocol.info

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Finanční podpora

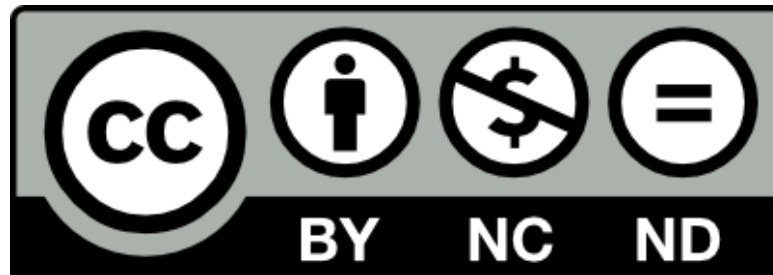
Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Tento projekt je financován s podporou Evropské komise. Tato zpráva vyjadřuje pouze názory autorů a Komise neodpovídá za žádné použití informací obsažených v této publikaci.

Autorská práva

Toto dílo je chráněno licencí
[Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/).

Podrobné informace o licenci: <http://creativecommons.org>

PŘEHLED

- 1) Definice mučení
- 2) Postavení mučení a špatného zacházení mimo zákon
- 3) Vyšetřování
- 4) Náprava a odškodnění obětí mučení
- 5) Prevence mučení a špatného zacházení

A stylized, light gray graphic of a plant stem with several leaves, positioned on the left side of the slide.

1. Definice mučení

Definice mučení

Pojem **Mučení** je v Úmluvě OSN proti mučení (UNCAT) vymezen takto:

„jakékoli jednání, jímž je člověku úmyslně působena silná bolest nebo tělesné či duševní utrpení s cílem získat od něho nebo od třetí osoby informace nebo přiznání, potrestat jej za jednání, jehož se dopustil on nebo třetí osoba nebo z něhož jsou podezřelí nebo s cílem zastrašit nebo přinutit jej nebo třetí osobu nebo z jakéhokoli jiného důvodu založeného na diskriminaci jakéhokoli druhu, když taková bolest nebo utrpení jsou působeny veřejným činitelem nebo jinou osobou jednající z úředního pověření nebo z jejich podnětu či s jejich výslovným nebo tichým souhlasem“

Definice mučení

Pojem mučení vymezují čtyři základní prvky, kterými se mučení odlišuje od špatného zacházení:

1. Působení silné bolesti nebo tělesného či duševního utrpení
2. Cílevědomé jednání (získání přiznání, informací, zastrašování, diskriminace...)
3. Úmysl (coby protiklad nedbalosti)
4. Odpovědnost státu, zapojení veřejného činitele

Doplňkové kritérium: bezmoc a bezbrannost oběti, která je zcela v moci mučitele (zejména v průběhu vazby)

Definice mučení

1. Působení silné **bolesti nebo tělesného či duševního utrpení**

- Musí být vyvolána bolest nebo utrpení
- Postačuje duševní bolest nebo utrpení (např. pohrůžky smrtí nebo mučením)
- Síla se nemusí rovnat intenzitě bolesti způsobené závažným tělesným zraněním

Definice mučení

2. Bolest nebo utrpení musí působit s určitým **cílem**, například:

- získání přiznání
- získání informací od oběti nebo od třetí osoby
- trest, zastrašování, působení nátlaku
- diskriminace.

➔ Seznam účelů mučení uvedený ve vymezení pojmu **není vyčerpávající**

Definice mučení

3. Bolest nebo utrpení musí být vyvolány **záměrně**
- Mučení nemůže být důsledkem nedbalosti
 - Záměr se musí vztahovat k dosažení určitého cíle.

Definice mučení

4. **Odpovědnost státu:** odpovědnost státu, zapojení veřejného činitele:

- Úřední pověření, podnět úředních orgánů a výslovný či tichý souhlas jsou dostatečnými důvody
- Odpovědnost státu je již vyjádřena ve výslovném či tichém souhlasu a v nedostatečném zásahu veřejného činitele

Definice mučení

- Zákaz mučení zaujímá v mezinárodním právu zvláštní postavení
 - Jedná se o jedno z mála **absolutních a neomezitelných** lidských práv
 - Nelze jej vyvážit žádným dalším právem ani zdůvodněním
 - Je hlubší než ochrana **práva na život**, které lze za určitých okolností zrušit
 - Nelze jej omezit

Definice mučení

- „*Kruté, nelidské a ponižující zacházení*“, rovněž známé pod souhrnným pojmem „*špatné zacházení*“ není v úmluvě UNCAT definováno
 - Článek 16: špatné zacházení lze negativně vymezit vůči mučení tím, že nemusí obsahovat úmysl ani specifický účel
 - Kvalifikace ponižujícího zacházení nevyžaduje silnou bolest nebo utrpení, ale určité ponížení oběti
 - V praxi je hranice mezi mučením a špatným zacházením někdy velmi tenká

Definice mučení

- **Bezmoc:** Plní funkci doplňkového kritéria k odlišení mučení od krutého, nelidského či ponižujícího zacházení:
 - Mučení je obvykle vykonáváno na osobách, kterým byla odňata svoboda
 - Naprostá závislost na odpovědných osobách způsobuje zranitelnost zadržené osoby

A decorative graphic of a grey stem with several leaves, positioned on the left side of the slide.

2. Postavení mučení a špatného zacházení mimo zákon

Postavení mučení a špatného zacházení mimo zákon

- Všechny země musí zavést vymezení pojmu mučení do svého trestního práva
- UNCAT, čl. 4: *„zajistí, aby všechny akty mučení byly trestnými činy podle jeho trestního zákona“*
- Vymezení pojmu mučení musí obsahovat **stejně prvky** jako čl. 1 UNCAT
- Trestný čin mučení nesmí podléhat promlčení

Postavení mučení a špatného zacházení mimo zákon (pokrač.)

- Odpovědnost veřejných činitelů na základě vnitrostátního trestního práva musí být rovněž v souladu s vymezením v úmluvě UNCAT

- Čl. 5 úmluvy UNCAT vyžaduje od jednotlivých zemí, aby své soudy pověřili **univerzální**

příslušností

Státy, které jsou smluvními stranami úmluvy, jsou povinny zahájit trestní řízení proti údajnému pachateli trestného činu mučení, který se nachází na území státu

3. Vyšetřování

Vyšetřování

- Jedním ze zásadních faktorů přispívajících k mučení je **beztrestnost** pachatelů
- Hlavní příčina beztrestnosti = nedostatečné vyšetřování
- Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, zajistí, aby jeho příslušné orgány provedly urychlené a nestranné vyšetření, když mají dostatečné důvody se domnívat, že došlo k mučení (čl. 12 a 13 úmluvy UNCAT, čl. 2 ICCPR)
- Zahájení vyšetřování nevyžaduje podání formální stížnosti!

Vyšetřování

- Požadavky na vyšetřování:
 - rychlost – v opačném případě mohou fyzické stopy zaniknout
 - neustrannost, tj. vážnost, účinnost a nezaujatost
 - vedení vyšetřování povolánými osobami
 - příslušné úřady nesmí mít předsudky a nesmí prosazovat zájmy některé ze stran

Vyšetřování

Nejúčinnější způsob určení, zda dochází k případům mučení nebo špatného zacházení, je **nezávislé sledování** vazebních podmínek.

Příklady orgánů vykonávajících pravidelné návštěvy:

- národní preventivní mechanismy (NPM), nevládní organizace, ICRC, CPT, SPT nebo UNSRT

Vyšetřování

○ Kompetentní úřady vedoucí nestranné vyšetřování:

- soudy
- úřady ombudsmana
- národní instituce pro dodržování lidských práv
- komise pro sledování vazebních podmínek
- státní zástupci
- zvláštní útvary nezávislé policie (např. inspekce ministra vnitra apod.)

A decorative graphic of a grey stem with several leaves, positioned on the left side of the slide.

4. Náprava a odškodnění obětí mučení a špatného zacházení

Náprava a odškodnění

○ Státy, které jsou stranami úmluvy UNCAT, jsou povinny poskytnout obětem mučení adekvátní odškodnění. Čl. 13 úmluvy UNCAT:

- přiznává obětem mučení právo na podání stížnosti u kompetentního orgánu
- ukládá státům, aby podnikly kroky nezbytná k ochraně stěžovatele a svědků
- přiznává obětem mučení právo na základní odškodnění
- vyžaduje, aby podání stížnosti bylo podnětem k zahájení vyšetřování
- doplňuje povinnost zahájit vyšetřování z moci úřední podle čl. 12

Náprava a odškodnění

- Na článek 14(1) úmluvy UNCAT je třeba nahlížet jako na specifické vyjádření všeobecného práva obětí porušování lidských práv na rehabilitaci a adekvátní odškodnění
- *jak je uvedeno v čl. 2(3) ICCPR*

Náprava a odškodnění

- Pro oběti mučení a špatného zacházení může rehabilitace znamenat:
 - důkladné vyšetření pravdy
 - úřední uznání spáchaného mučení
 - omluvu ze strany odpovědných orgánů
 - trestní stíhání a obvinění jednotlivých pachatelů
 - finanční odškodné (které však samo o sobě **nedostačuje**)
 - záruka neopakovatelnosti, je-li mučení systematické (změna práva, boj proti beztrestnosti pachatelů)

A decorative graphic of a grey branch with several leaves, positioned on the left side of the slide.

5. Prevence - právní zajištění a preventivní sledování

Prevence

- Konečným cílem je předcházet případům mučení a špatného zacházení, dříve než nastanou. Úmluva UNCAT tento cíl reflektuje tím, že klade vysoký důraz na **prevenci**. Čl. 2(1) úmluvy UNCAT obsahuje toto ustanovení:
 - *„Každý stát, který je smluvní stranou této Úmluvy, přijme účinná zákonodárná, správní, soudní či jiná opatření pro zabránění mučení na celém území, jež je pod jeho jurisdikcí.“*
- Čl. 16(1) tuto povinnost rozšiřuje i na případy špatného zacházení.

Prevence

- Prevenci je třeba chápat ve velmi **širokém slova smyslu**, včetně:
 - přijetí příslušných právních předpisů
 - poskytnutí účinných opravných prostředků obětem
 - zavedení procedurálních jistot
 - zavedení nezbytných institucionálních a organizačních opatření k zákazu mučení
- Prevenci mučení a špatného zacházení se přímo či nepřímo věnuje řada **ustanovení** úmluvy UNCAT a dalších mezinárodních smluv (ICCPR, UNSMRT).

Prevence

- Práva, která zadrženým osobám zaručují **kontakt** s vnějším světem:
 - Právo na osobní svobodu a zákaz svévolného či utajeného uvalení vazby
 - Právo zadržených na návštěvy ze strany rodinných příslušníků
 - Zákaz vazby bez styku s obhájcem
 - Právo na rychlý přístup k lékaři a právnímu zástupci
 - Právo na habeas corpus

Prevence

○ Spravedlivé a řádné soudní řízení:

- právo zadržených na okamžité informování o důvodech jejich zatčení a o obviněních, která proti nim byla vznešena
- právo na co nejkratší vazbu (ne delší než 48 hodin)
- právo všech zatčených osob na co nejrychlejší předvedení před soudce

Prevence

- Zajištění takové organizační **struktury** a **provozních vlastností** bezpečnostních složek, které budou minimalizovat riziko mučení a špatného zacházení prostřednictvím:
 - vhodného vzdělávání a školení v otázkách prosazování práva (čl. 10 úmluvy UNCAT)
 - systematický přezkum vyšetřovacích metod a vazebních podmínek (čl. 11 úmluvy UNCAT)

Prevence

- **Standardní minimální pravidla zacházení s vězni (UNSMRT):**
 - vedení seznamů osob ve vazbě
 - zvukové/obrazové nahrávání výslechů
 - povinné lékařské prohlídky po převozu do vazby a po každém převozu
 - zákaz dlouhodobé samovazby.

Prevence

○ Opatření minimalizující **pobídky** k použití mučení:

- Vhodné technické vybavení orgánů činných v trestním řízení, které jim umožní profesionální vedení soudního vyšetřování
- Vnitrostátní právo zaručující nepřípustnost důkazních materiálů získaných mučením v rámci soudního řízení (čl. 15 úmluvy UNCAT)

Prevence

- Povinnost předcházet mučení a špatnému zacházení se neomezuje na území státu, ale má **mezistátní účinek**:
 - **zásada nenavracení** (čl. 3 úmluvy UNCAT) zakazuje státům, které jsou stranami uvedené úmluvy, vyhoštění, navracení, vydávání a všechny další způsoby navracení osob do jiných zemí, ve kterých jim hrozí riziko mučení.

Prevence

- **Sledování** vazebních míst představuje jedno z nejúčinnějších opatření proti mučení a špatnému zacházení.
- Příklady nezávislých mechanismů:
 - Podvýbor OSN pro otázky předcházení mučení (SPT)
 - Evropský výbor pro otázky předcházení mučení (CPT)
 - Národní preventivní mechanismy (NPM) vytvořené v souladu s OPCAT